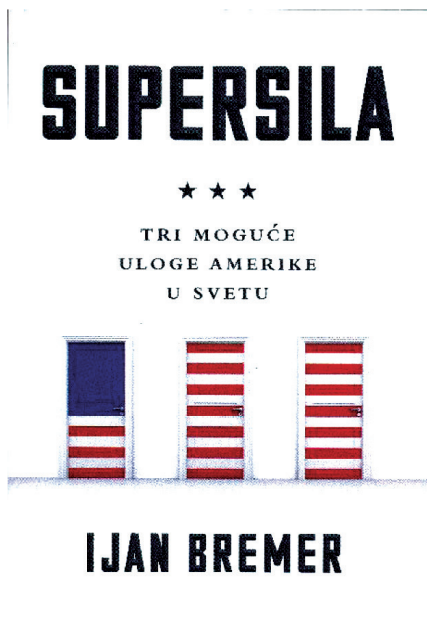

Младен Лишанин*

Институт за политичке студије, Београд

ПОСТ-УНИПОЛАРНИ СВЕТ И
СПОЉНОПОЛИТИЧКА СТРАТЕГИЈА
СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА

*Приказ књиге: Ијан Бремер, Суперсила: Три могуће улоге
Америке у свету, CIRSD, Београд, 2015, 239 стр.*

Ијан Бремер је свакако један од најутицајнијих експерата и аналитичара (у америчкој терминологији: *pundit* или *guru*) данашњице, када је реч о међународним политичким и економским

---

* Истраживач приправник

односима. Свеприсутан у великом броју глобалних штампаних и електронских медија (*Financial Times*, *Foreign Policy*, *Time*, *Reuters*), активан на друштвеним мрежама, аутор великог броја књига на различите политичке и економске теме и руководилац Евроазија групе, организације за анализу и истраживање политичких ризика, чини се да Бремер данас ужива у статусу и позицији налик онима који су у претходним годинама били намењени чувеном, и нешто старијем, Фариду Закарији.

Својом најновијом књигом *Суперсила: Три могуће улоге Америке у свету*, објављеном у Србији у издању Центра за међународне односе и одрживи развој тек неколико месеци након првог издања на енглеском језику, Бремер се, на трагу таквих аутора као што су, поред осталих, Џозеф Нај (*Парадокс америчке моћи*), Збигњев Бжежински (*Амерички избор: Глобална доминација или глобално вођство*), Џошуа Маравчик (*Императив америчког вођства*) или већ поменути Фарид Закарија (*Постамерички свет*), хвата у коштац са једним од најзначајнијих проблема савремене глобалне политике: местом и улогом Америке у свету након окончања „униполарног момента“ (Чарлс Краутхамер). Ваља напоменути да је српско издање објављено у врло добром преводу Вере и Мире Глигоријевић, тандема познатог стручној јавности по сјајном преводу Кисинцерове *Дипломатије*.

Књига је конципирана као својеврсна дебата између различитих приступа проблему америчке спољнополитичке стратегије. Истичући „постхладноратовску конфузију и погрешну рачуницу“ као један од главних узрока савремене кризе америчке спољне политике, Бремер посебно критикује спољнополитичку неодлучност администрације Барака Обаме, те издваја односе са Кином, Русијом и америчким савезницима, али и ширење међународних конфликата са једне, и тероризма са друге стране, као главне изазове који се данас налазе пред Сједињеним Државама, и са којима ће будућа администрација морати да се суочи. Према Бремеру, „моћ је мера нечије способности да натера другог да учини нешто што иначе не би учинио, а све више влада данас располаже довољним ресурсима и самопоуздањем да једноставно одбију диктаг“ (стр. 19). Појава нових дипломатских играча, оличених, између осталог, у земљама тзв. БРИКС-а (Бразил, Русија, Индија, Кина, Јужноафричка Република), те њихова убрзана политичка и привредна експанзија, уз неадекватне одговоре на већину поменутих изазова са

којима се Америка суочава, неки су од показатеља силазне путање на којој се налази америчка спољна политика. И поред тога, аутор сматра да Америка суштински није на „силазној путањи“, пре свега захваљујући снази своје привреде, енергетској независности, улагањима у истраживање и развој и демографским предностима. Ипак, како би се предупредиле потенцијалне негативне последице које би по америчко друштво и међународни систем могла да произведе поменута америчка спољнополитичка конфузија, нужно је, према Бремеру, да се политичко руководство определи за неку од могућих спољнополитичких стратегија и доследно је спроводи. У поглављима 4-6 Бремер наступа као заступник три различита мишљења о могућој и потребној улози Америке у свету, износећи најснажније аргументе у прилог сваке од стратегија и обавезујући се да ће сопствени и недвосмислени пледоаје у прилог једне од њих изнети тек у закључном поглављу књиге.

Први од анализираних приступа јесте оно што Бремер назива „независном Америком“. Према Бремеру, то није позив на изолационизам, већ на преусмеравање политичког фокуса на домаћа питања, пре свега на очување грађанских права и слобода гарантованих Уставом, уз истовремено повлачење из међународних сукоба и савезништава (укључујући и НАТО) у којима Америка нема никаквих суштинских интереса, а који је постепено доводе до „империјалног пренапрезања“ (Пол Кенеди). „Ми више не можемо да по целом свету прихватамо обавезе које подривају наше вредности код куће, исцрпљују нашу снагу и ресурсе, уплићу нас у битке које нас се не тичу и угрожавају срж наше демократије“ (стр. 52). Осим што подразумева нерационално трошење ограничених ресурса и доводи до угрожавања унутрашњег демократског система, преамбициозно међународно ангажовање Сједињених Држава неретко урушава и њихов међународни кредибилитет: „За разлику од света, не успевамо да видимо сопствене двоструке стандарде. Свет види да критикујемо начин на који се одржавају избори у Русији и Венецуели, а хвалимо наводне ‘демократске реформе’ у Египту, или Саудијској Арабији. Прихватамо резултате израелских избора, а осуђујемо исход када гласају Палестинци. Подржавамо сецесију Косова, али не и Крима. Говоримо Европљанима које земље би, по нама, требало да приме у Европску унију. Рећи другима шта да чине лакше је када постоји велика разлика између наше и њихове моћи, али та разлика се смањила, и смањиваће се и даље“ (стр. 65).

Уместо међународних сукоба далеко од своје територије, различитих пројеката изградње нације и сличних подухвата, приступ „независне Америке“ налаже напуштање улоге „међународног суперхероја“ и преусмеравање ресурса у домаћу инфраструктуру, образовање, бригу о ветеранима, јачање демократских капацитета и „враћање новца у руке пореских обвезника“ ради подстицања привредног раста (стр. 82-83).

Наредни приступ била би такозвана „манибол Америка“ (*Maneuverball America*), тако названа по познатој књизи, преточеној и у холивудски филм, о менаџеру једног бејзбол тима, принуђеном да, у условима финансијских потешкоћа, радикалном рационализацијом средстава и стриктним одређивањем приоритета, искористи кризу као подстицај за успешно руковођење. Овај приступ разликује се од претходног по томе што не предлаже готово потпуно повлачење из међународне политичке арене, већ управо јасно формулисање приоритета и рационализацију трошкова. „Неразумно је мислити да Американци могу да штите своје интересе или да повећавају просперитет не прихватајући извесне трошкове и ризике, без обзира на удаљеност од њихових граница“ (стр. 92). Зато „манибол“ спољна политика „признаје постојање одређених одговорности које нико други не може да прихвати, али се свугде ослобађа терета ради искоришћавања могућности, док [...] лидере усмерава на заштиту онога што је најважније“ (стр. 93).

У области безбедности, ово би подразумевало строгу примену познате Пауелове доктрине, формулисане од стране тадашњег начелника Здруженог генералштаба, Колна Пауела, 1990. године, као својеврсног теста о оправданости америчког ангажмана у неком међународном сукобу. Свих десет елемената Пауелове доктрине било је задовољено у Првом заливском рату (1990-1991), док то није био случај приликом агресије на Савезну Републику Југославију 1999. године или инвазије на Ирак 2003. године.

Овај приступ заснива се, такође на уважавању основних интереса других моћних земаља. „Американци верују да њихова земља има легитимну сферу утицаја. Није ни неморално ни кукавички признати да такве сфере имају и друге силе. Зато ширење НАТО-а ка руском ‘дворишту’ представља непотребну провокацију Москве у њеном најосетљивијем тренутку...“ (стр. 114). Неопходно је одбацити претпоставку о америчкој изузетности, те показати флек-

сибилност и спремност на преговоре о најширем спектру важних питања.

Последњи, трећи спољнополитички приступ јесте „неопходна Америка“. Овај курс подразумева да „Американци могу постати безбеднији само у свету у којем су демократија, владавина права, приступ информацијама, слобода говора и људска права *универзално* признати и заштићени, будући да ове вредности стварају трајну снагу, отпорност, безбедност и богатство у друштвима која их успостављају и штите. Наведене вредности на глобалном нивоу може да промовише и штити само Америка“ (стр. 132). Крајњи спољнополитички циљ, из ове перспективе, јесте успостављање демократије у свим земљама на свету. Поред овако постављених циљева, оно што овај приступ идентификује са „јастребовима“, како либерално-интернационалистичке, тако и неоконзервативне провенијенције, јесте и ослонац на војну моћ: „војна снага и даље је важна, јер у свету још постоји довољно наоружаних људи који реагују само на супериорну ватрену моћ“ (стр. 145), а „невојна средства [ће] увек бити ефикаснија када их подупире јака војна сила“ (стр. 146).

Овај приступ дијаметрално је супротан приступу „независне Америке“, утолико што не само да даје апсолутни примат међународном ангажовању администрације у односу на унутрашње деловање, већ су и у тако постављеном домену деловања његове претензије и циљеви максималистички. Укратко, „све своје војне и невојне ресурсе Америка би требало да искористи за дугорочну промоцију демократије, слободе и тржишног капитализма“ (*Ibid.*).

Данашњу Америку Бремер назива „Америком у знаку питања“, услед одсуства јасне – макар и погрешне – спољнополитичке стратегије. За такво стање криви Барака Обаму, „лишеног јасног спољнополитичког фокуса“, „понекад лукавог али увек опрезног представника ‘манибола’“ (стр. 172). Као први и једини принцип Обамине спољне политике Бремер види ненаношење штете – што је Обама експлицитно и формулисао након азијске турнеје 2014. године. Аутор, ипак, препознаје извесне предности „креативне двосмислености“ која проистиче из ове „стратегије без стратегије“: то је држање других актера у неизвесности у погледу америчких потеза, услед чега ће се непријатељи теже одважити на офанзивне поступке а савезници бити принуђени да одређени део одбрамбених обавеза и трошкова преузму на себе.

Суштинско питање, међутим, јесте „мора ли Америка да преузме лидерску улогу када је реч о изазовима који превазилазе националне границе, као што су колективна безбедност, климатске промене, трговина, ширење опасног оружја, безбедност у сајбер простору и тероризам?“. И додатно: „да ли глобални изазови захтевају глобална решења?“ (стр. 196). Друго питање, наизглед парадоксално, заправо представља срж бројних спољнополитичких спорења, не само у Америци: наиме, ни у ком случају се не подразумева да глобални донети безбедносних изазова – а о таквима је овде превасходно реч – увек и у сваком појединачном случају захтевају и одговоре глобалних димензија. Напротив, неретко ће у погледу ефикасности, ефективности, те економско-организационе рационалности, најадекватнији одговор на изазов глобалних размера представљати регионалне или чак локалне мере.

Уколико би одговор на савремене америчке спољнополитичке изазове био упућен са становишта „неопходне Америке“, био би, у кратком или средњем року, суочен са непремостивим препрекама, у виду прекомерног и неодрживог расипања ресурса, али и одсуства како унутрашње, тако и међународне подршке. Ово би се донекле могло кориговати мерама „манибол“ приступа, где би „спољна политика, ..., одредила приоритете, а затим их се придржавала, што би Вашингтону омогућило да своја ограничена средства усмери на остваривање најважнијих циљева утврђених на основу политички и финансијски одрживих планова“ (стр. 203). Међутим, и овом приступу Бремер износи две крупне примедбе: 1) „у данашњем свету пуном шокова и потреса није паметно играти на само неколико јаких карата“ (стр. 205); 2) иако би наишле на нешто веће разумевање у међународним оквирима, ове мере би такође биле суочене са одсуством домаће подршке, будући да би биле засноване на одбацивању идеје о америчкој посебности, веома блиске највећој већини америчких бирача.

Због свега наведеног, Бремер се у закључку књиге експлицитно изјашњава као присталица приступа „независне Америке“. Он још једном сецира грешке које су различите администрације – а поготово оне након завршетка Хладног рата – чиниле у погледу највећих спољнополитичких изазова Америке, илуструјући то пропуштањем да се извуку важне поуке из Вијетнамског рата: без обзира на војну надмоћ, тешко је нанети пораз непријатељу коме је до исхода стало много више него вама. Бремер се, тако, пита „за-

што је Вашингтон улетео у ескалирајући сукоб против Русије због Украјине, земље која ће Москви увек значити неупоредиво више него нама“ (стр. 208).

Америка би, дакле, требало да води тако што ће пружити пример, што је, опет, немогуће уколико политичке елите угрожавају њен унутрашњи поредак не придржавајући се Устава. Такође, уместо решавања „туђих проблема“, Вашингтон би, према Бремеру, требало да преусмери ресурсе на унутрашњи друштвени напредак. Таква политика не би била изолационистичка, пре свега захваљујући масивном учешћу Сједињених Држава у светској привреди, али би био напуштен највећи број међународних политичко-безбедносних обавеза и савезништава. „Будућим председницима неће бити лако да издрже повремене таласе снажних притисака од стране домаћих јастребова и пријатеља из иностранства, који ће покушати да земљу уплету у нове сукобе широм света, посебно оне који укључују савезнике, традиционалне супарнике, велику медијску пажњу због почињених зверстава, или све то заједно“ (стр. 207). Успешно одолевање овом притиску, стиче се утисак, осим што би резултирало новим капацитетима унутрашњег развоја, допринело би и међународном кредибилитету Сједињених Држава, озбиљно уздрманом великим бројем махом неуспешних војно-политичких ангажмана широм света, посебно у периоду након Хладног рата.

Бремерова Суперсила, како у погледу теме коју обрађује, тако и погледу стила којим је писана, представља прави пример књиге за прилично широку публику. Оно што је још значајније, међутим, јесте чињеница да је глобална политичка сцена можда по први пут добила изузетно утицајног, мејнстрим аналитичара који брани идеју драматичног смањења америчке улоге у глобалној политичкој арени.